

Ali Yaşar Sarıbay (1952 - ...) ¹

D. Ali Arslan ²

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'nin en önemli yaşayan siyaset sosyologlarından biri olan Ali Yaşar Sarıbay konu edildi. Yaşayan bilim - düşün insanlarını konu edinen araştırmanın zorlukları bu alanda çalışan herkesçe bilinir. Araştırmada, bu zorlukların yaratabileceği sorunları en aza indirgeyebilmek için analitik bir bakış açısından ziyade betimleyici bir tutum tercih edildi.

Bu amaç doğrultusunda önce hem elektronik hem de matbu ortamlarda geniş bir literatür taraması yapıldı. Ardından Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay'ın, ulaşılabilen bütün eserleri okundu. Derlenen bilgilerden yola çıkılarak oldukça ayrıntılı bir görüşme kılavuzu hazırlandı. Bunları müteakiben Ali Yaşar Sarıbay Hoca ile yüz yüze, saatler süren bir mülakat gerçekleştirildi. Araştırmanın temel veri kaynağını bu görüşmede elde edilen bilgiler oluşturdu.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji; Siyasetbilim; Siyaset Sosyolojisi; Siyaset Sosyologu; Türk Siyaset Sosyologu; Ali Yaşar Sarıbay.

Ali Yaşar Sarıbay (1952 - ...)

Abstract

Ali Yaşar Sarıbay was searched in this study. He is one of the most important social scientist in contemporary Turkey. A critical literature review accomplished on the first stage. Following this, a rather detailed interview schedule with mostly open-ended (unstructured) questions was prepared. And then, a very successful and productive face to face interview was realized with the author.

Keywords: Sociology; Political Science; Political Sociology; Political Sociologist; Turkish Political Sociologist; Ali Yaşar Sarıbay.

¹ Bu makale 2007-8 yılında, M. Çağatay ÖZDEMİR'in editörlüğünü yaptığı, Türkiye'de Sosyoloji *İsimler-Eserler* adlı esere Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY hakkında bölüm için hazırlanmış verilerden oluşmaktadır.

² Yrd. Doç. Dr. D. Ali Arslan, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, cimderaslan@hotmail.com

Giriş

Çalışmada, günümüz Türk siyaset sosyolojisinin önemli isimlerinden Ali Yaşar Sarıbay araştırıldı. Yaşayan bir bilim ya da düşün insanının yaşamı ve düşüncelerini yazmanın zorlukları herkesçe bilinen bir realitedir. Araştırmada, bu zorlukların yaratabileceği sorunları en aza indirgeyebilmek için mümkün olduğunca birinci elden kaynaklara ulaşılmaya çalışıldı. Çalışmaları

değerlendirilirken de analitik bir bakış açısından ziyade betimleyici bir tutum tercih edildi.

Bu bağlamda Ali Yaşar Sarıbay'ın daha önce okunmuş olan eserleri kendisi hakkında edinilmiş bilgiler tekrar bir gözden geçirildi. Ardından geniş bir internet taraması ile işe başlandı. İnternette derlenen bilgiler geçerlik ve güvenilirlik süzgecinden geçirilip, içlerinden çalışmada yararlanılabilecek olanlar belirlendi. Bunu müteakiben, mümkün olduğunca bütün kitaplarına ulaşmak hedeflendi. Bütün bunlara rağmen çalışmanın en önemli bölümünü ve en büyük veri kaynağını, Ali Yaşar Sarıbay Hoca'nın kendisi ile yapılan ve yaklaşık 4 saat süren mülakat ve bu görüşmede elde edilen bilgiler oluşturdu.

Derlenen bilgilerden yola çıkılarak oldukça ayrıntılı bir görüşme kılavuzu hazırlandı. Akabinde Hoca ile temasa geçilip, araştırmanın boyutları ve amacı anlatılıp, görüşme talebi iletildi. Görüşme kendisi ile önceden kararlaştırıldığı gibi, dönem arası bir tarih olan 5 Şubat 2008 Salı günü, Bursa'da, Uludağ Üniversitesi'ndeki, odasında gerçekleştirildi. Ali Yaşar Sarıbay Hoca'nın hem görüşme öncesi ve hem de görüşme esnasında sergilediği hoşgörülü, sıcak, samimi ve dostça tavır ve tutumun, araştırmada elde edilen bilgilerin geçerlik ve güvenilirliğine büyük katkı sağlayacağını gözden uzak tutmamak gerekir.

1. Doğumu, ailesi ve yaşadığı sosyal çevre

18 Ocak 1952'de, ekonomik açıdan orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak Adana'da dünyaya geldi. Tarsus'ta bir fabrikada atölye şefi olarak çalışan, teknisyen bir babanın oğludur. Sıcak bir aile ortamında yetişti. Babası (Selahattin Adil), ailesine o günün

koşullarında orta sınıf bir ailenin yaşayabileceği ekonomik sıkıntıları hiç hissettirmede ve yoksunluk duygusu yaşatmadı. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında ailesinin içinde bulunduğu sınırlı ekonomik olanaklar, isteyebileceği şeylerinden sınırlarını çizdi.

Kitabı ve kitap okumayı çok sever. Bu ilgi ve tutkusunun mimarı babasıdır. Babası tekniğe ve teknolojik konulara büyük önem verirdi. Oğluna hediye ettiği ilk kitap da teknolojik konuları içeren bir ansiklopedidir. Bu kitapta dikkatini çeken en önemli hususlardan biri, tesadüflerin insan hayatındaki yeri olmuştur. Sarıbay, “kitabın ne kadar önemli ve değerli bir varlık olduğunu, ona gösterilmesi gereken özeni babasından öğrendiğini ...” ısrarla vurgular.

Bilgiye çok önem verir. Bilgiye verdiği önemin yaşamının temel ilkelerinden biri haline gelmesinde, yine babasının, “yapılan her işin bir bilgisi vardır, her şey bir bilgiye dayanır. Mümkün olduğu ölçüde, maksimum derecede bu bilgiye nüfuz etmek gerekir. Kapasiten nereye kadar elveriyorsa, oraya kadar bu bilgiye nüfuz etmek gerekir. Bir işi hakkıyla yapabilmek için bu bir zorunluluktur. Bu bilgiye sahip olan ise, o işin efendisi haline gelir...” şeklindeki öğüt ve telkinleri önemli rol oynamıştır.

Çocukluk ve gençlik yıllarında çok çalışkan bir öğrencilik dönemi yaşamıştır. Gece geç saatlere kadar ders çalışmasında, ailesinin zorlaması ya da telkini değil, derslerine ve öğrenmeye olan aşırı ilgi ve merakı etkili olmuştur. Ders çalışma sevgisi ve isteği kimi zaman, anne babasının “haydi oğlum artık yatsana, uyusana!..” türünden telkin etmelerini gerektirecek düzeylere ulaşmıştır. Günümüzde, çocukların ve gençlerin içinde buldukları aşırı yarışmacı, rekabetçi, sürece değil sonuca odaklanmış eğitim ortamı dikkate alındığında, yarış atı haline dönüştürülmüş bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşamadığı için kendini son derece şanslı sayar

1977 yılında evlendi. Eşi Tülin Hanım bir hukukçu-avukat olmakla birlikte resim ve müzik ile de yakından ilgileniyor. Tülin Hanım ile üniversitede asistanlığa başladığı yıl tanışmış ve kısa süre sonra da evlenmişleridir. Uludağ Üniversitesi'nin, İstanbul Üniversitesi'nin patronajı altında olduğu o yılları şöyle hatırlar: “O'nunla rahmetli Esat Çam Hoca'nın kitabının tashihi ile uğraşırken karşılaştık. O son sınıftaydı. Tanıştığımız andan

itibaren de evlenmeye karar verdik. Eşim İstanbullu, orada doğmuş-büyümüş. İki ay nişanlı kaldıktan sonra da, 1977 yılında evlendik. Eşim mezun olmadan evlendik. ...”

Eşi Tülin Hanım’ın anlayışı ve akademik çalışmaları için takındığı teşvik edici tutumu her zaman minnetle anar: “... Bizim mesleğimizde düzenli bir aile hayatı çok önemlidir. Bu anlamda, kendisine her açıdan minnettar olduğum bir eşim var. Neredeyse asosyal olarak yaşamamızı hiçbir zaman şikâyet konusu etmedi. Beraber olmamız gereken zamanlarda çalışmam lazım, kitabımı bitirmem ya da makale yetiştirmem lazım dediğimde, itiraz etmek yerine, her türlü özveri ile gerekli ortamı sağlayan, en küçük ayrıntıları bile ihmal etmeyen fedakâr bir insandır eşim. Bazen pireyi deve yapan bir tarafım da ortaya çıkarır. Zor bir insan olmama rağmen, eşim her zaman dengeleyici ve normalleştirici bir rol oynamıştır.”

Evin tek çocuğu olan oğlu Selahattin Adil, sosyal bilimci bir aile ortamında yetişmiş olmanın da etkisi ve kendi isteğiyle ODTÜ Psikoloji bölümünde eğitim görmeyi seçti. Bölüm ve fakülte birincisi, aynı zamanda da üniversite ikincisi olarak mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi’nde yüksek lisans yaptı. Halen New York Üniversitesi’nde, burslu olarak, sosyal psikoloji alanında doktora yapıyor.

Babası Selahattin Bey çekirdekten yetişme bir mühendis olmasını istediği için Ali Yaşar Sarıbay ilk gençlik yıllarında, yaz aylarında, zamanının önemli bir bölümünü babasının çalıştığı fabrikada, işçilerin arasında geçirdi. Bu ise yoksulluğun ve yoksulluk duygusunun ne demek olduğunu yaşayarak gözlemlemesine olanak tanıdı. Bu gözlemleri vicdani gelişiminde, “insanın kendisini niteliksel bir sıçramaya tabi tutması gerektiğine” yönelik inançlarının şekillenmesinde oldukça etkili oldu.

Hırs ve aşırı rekabetten mümkün olduğunca uzak durmuştur. “Bir şey elde etmek için çalışılmaz. Elde edilen şey, çalışmanın bir sonucudur. Örneğin, profesör olmak için çalışılmaz, ama çalıştığımız için onun bir sonucu olarak profesör olursunuz” düsturu, kendisi için yol gösterici olmuştur. Bu nedenle olsa gerek, maddi açıdan çok büyük paralar kazandıracak bir meslek sahibi olmayı hiçbir zaman düşünmedi. Yaşamında her zaman, çok para kazanmak yerine, “değerli bir iş yapmak, yaptığı işi de iyi yapmak” duygusu daha baskın çıktı. Bu yaşam prensibini de yine babasından öğrendi.

Hali hazırda içinde bulunduğu toplumsal konum, sosyo-kültürel açıdan üst sınıf olarak nitelendirilebilir. Sosyal-ekonomik konumunu ise kendisi “ortanın-üstü” olarak tanımlar: “Asgari ücret göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik açıdan oldukça rahat bir hayatımın olduğunu söyleyebilirim. Bazı sıkıntılar yaşasam da, eşim de çalıştığı için onları zorlanmadan aşabilen bir insanım. Konumundan şikâyetçi değilim” diyen Sarıbay, “daha iyinin hiçbir zaman sonunun olmadığı” düşüncesindedir. İçinde bulunduğu koşullar, kendisinin bilinçli bir seçimidir. Hiçbir zaman “bu durumdan daha iyi ve lüks koşulları nasıl yaratabilirim” arayışı içinde olmamıştır: “Kimi zaman üste çıkarken, içte alçalma kaçınılmaz olabiliyor. Önemli olan, insanın kendi içinde alçalmamasıdır” der.

Kişiliğinin gelişiminde etkili olan bir başka önemli figür ise dedesidir. Ali Dedesinden (annesinin babasından) “müthiş bir insan, her şeyi konuşabileceğiniz, tartışabileceğiniz, yetişme dönemini düşündüğünüzde aydınlık kafalı... Algılayışı, ifadesi, anlatımıyla son derece etkili ...” bir insan olarak bahseder. Karakterinin, kişiliğinin oluşumunda, Ali Dede’sinden dinlediği hikâyelerin etkisi büyük olmuştur. Sohbet etmeyi çok sevdiği dedesi espritüel, neşeli, birçok badireler atlatmış olmasına rağmen yaşama sevincini hiç kaybetmemiş, kendi kendine yetmesini bilen ender insanlardandır. Köken olarak Adana’lı olan annesi Neriman Hanım iki çocuklu bir aileye mensuptu. Ancak dayısı Ali Yaşar’ın ömrü uzun olmamıştır ve kendisine küçük yaşta olan dayısının ismi “Ali Yaşar” verilmiştir.

Bir bürokrat olan İhsan Dedesi’nden (babasının babasından) ise “bonkör bir insan” olarak bahseder. Baba tarafı Antakya Hassalı’dır. Sinema sevgisini, her yanlarına gittiğinde O’nu sinemaya götüren babaannesi Fidan hanım aşlamıştır. Espritüel yönünü ise daha çok büyük halası Sacide hanımdan almıştır. Adana, Mersin, Antakya gibi güney kentlerinin insan yetişmesi açısından elverişli kültürel iklime sahip kentler olduğunu düşünür. Ancak Mersin’in kozmopolit yapısı, ağırlıklı olarak yoğun göç ile oluşmuş toplama bir kozmopolitlik iken, Tarsus ve Antakya’nın toplumsal dokusunun daha doğal bir kozmopolit ortam olduğunu düşünür.

Yaşamında ve kişiliğinin oluşumunda belli boyutlarda da olsa, hocalarının da etkisi olmuştur. Üniversitede hocaların yalnızca bilgi aktaran, yönlendiren değil, aynı zamanda tutum ve davranışları ile gençlere bir rol modeli olması gerektiğini savunur. Bu bağlamda üniversite ortamında, kişiliğinin oluşmasında ve sosyal bilimci olarak mesleğe yönelmesinde

bir rol modeli olarak Sencer Divitçioğlu, Cavit Orhan Tütengil, Esat Çam, Toktamış Ateş, İlter Turan gibi isimler oldukça etkili olmuştur. Bu etkilenimin “öykünmek şeklinde değil de, ilham almak şeklinde” olduğunu ısrarla vurgular.

Arkadaşları arasında ise, ideallerini yeniden formüle etmesinde etkili olacak kadar değer verdiği isimlerin başında Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün gelir. Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu ve Prof. Dr. Cemil Oktay’a da ayrı bir vurgu yapar. Bu konuda, “...insanın inanabileceği, güvenebileceği, fikir alabileceği, aldığı fikre güvenebileceği insanlara her zaman ihtiyacı vardır. Süleyman’ın ise durumu ayrıdır. Ben asistan iken o öğrenci idi. O yüzden bana hocam diye hitap eder. Biz Süleyman ile aynı evde beraber büyüyen çocuklar gibiyiz. Aramızda çok fazla yaş farkı da yoktur. Bir birimizi destekleyerek, birbirimizi yönlendirerek, birbirimizden öğrenerek çok istisnai bir dostluk çıkardık ortaya. 30 yılı aşan bir dostluğumuz, kader ortaklığımız vardır Onunla. ...Fikirlerine güvendiğim ender insanlardandır...” değerlendirmesini yapar.

2. Eğitim hayatı

İlkokul ikinci sınıfa kadar Adana’da eğitim gördü. Sonra ailesi Tarsus’a taşındı ve ilkokul eğitimini Tarsus’ta tamamladı. Ardından Adana’ya taşındı ve ortaokul eğitimini Adana’da tamamladı. Yeniden Tarsus’a döndüler. Lise eğitimini Fen dalında sürdürdü ve 1969 yılında Tarsus Lisesi’nden mezun oldu. Matematiği çok seviyordu. Matematiğe olan ilgisini de büyük ölçüde babasına borçludur. Ancak mühendisliği istemedi. Lise 2’den sonra kafasında, yazar olmak isteği şekillenmeye başladı. Özellikle de tiyatro eserleri yazmak istiyordu. Bu nedenle, iyi bir puanı olmasına rağmen, DTCF’de tiyatro bölümünde okumayı tercih etti. İki ay süren tiyatro eğitimi esnasında Metin And, Sevda Şener ve Özdemir Nutku gibi bu alanda önde gelen hocaları tanıdı.

Öğrencilik geçmişi çok başarılı olduğu için ailesi, çevrenin toplumsal ve psikolojik baskılarından da etkilenecek, oğullarının tiyatro eğitimi görmesini istemedi. “Şunu öğrendim ki yazar bir okulda yetişmez” diyen Ali Yaşar Sarıbay, tiyatro eğitimi esnasında kendisi de hayal kırıklığına uğradığı için, bu alandaki eğitimini bıraktı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’ne geçti. Burada birinci sınıftan itibaren her şeyi kafasından silip, sosyal bilimler alanında iyi bir eğitim almaya odaklandı. “Yeniden doğsa yine sosyal bilimci olmayı” seçecek kadar sosyal bilimlere olan sevgisi, o günlerdeki bilinçli seçiminin ürünü olsa gerek.

Sınıfının en çalışkan öğrencileri arasında ilk sıralarda yer alacak kadar başarılı bir öğrencilik yaşamı oldu. Birçok insan da olduğu gibi, O'nun da yaşamında bazı öğretmenleri derin izler bıraktı. Bu etkilerden bazıları son derece olumlu iken, bir kısmı ise aradan onlarca yıl geçse de unutulmayacak kadar yaralayıcı oldu. Özellikle, fizik öğretmenin o günün koşullarında “tıp ve mühendisliği, özellikle de İTÜ’yü kazanamayan öğrenciler kafasız ve başarısız öğrencilerdir...” şeklindeki yorumu ve öteki alanları küçümseyici doğrultudaki değerlendirmeleri kişiliği üzerinde ağır izler bıraktı. Hatta bu tür değerlendirmeler, bazı arkadaşları gibi O'nun da üzerinde, travmatik denecek kadar yüksek derecede olumsuz psikolojik etki yaptı. Öğretmenin yarattığı bu etkinin izleri, tiyatro eğitimi esnasında da sürdü. Hatta “olması gereken yer değilmiş” gibi hislere kapılıp, aldığı tiyatro eğitimi bırakmasında da oldukça önemli rol oynadı.

Sosyalleşme sürecinde bireyin, o kadar da pasif olmadığı gerçeğinin bir sonucu olarak, yaşadığı zihinsel karmaşadan sıyrılıp, mühendislik ya da tıp yerine sosyal bilimleri seçti. Alanında son derece başarılı hocalarından almış olduğu dersler, iktisada olan ilgisini daha da arttırdı. İktisat fakültesi öğrencilik yıllarında derslerine sevecek devam ettiği, “matematiksel bir dilin gün gelip iktisada hâkim olacağını” vurgulayan Sencer Divitçi Hoca'nın asistanı olmak o dönemdeki en büyük hayallerindendi. Lise yıllarından beri matematiğe olan ilgi ve sevgisi, Sencer hocanın derslerinde çok daha başarılı olmasını sağladı. Hatta çok istediği halde bir türlü bulamadığı, Tefvik Çavdar'ın “İktisatçılar İçin Matematik” isimli kitabını, hocasının kendisine hediye etmesi, yıllar geçse de unutamayacağı anılar arasında yer alır.

Kendisi de Tarsuslu olan Cavit Orhan Tütengil Hoca'yla tanışması ve ondan aldığı dersler, sosyoloji ve siyaset sosyolojisine ilgisini arttırıp, bu alanlarda çalışmaya yönelmesinin önünü açtı. Günümüze göre biraz daha farklı bir akademik yapısı olan İktisat Fakültesinde, o dönemde siyaset bilimi kürsüsü vardı ve öğrenciler bu kürsüyü ikinci sınıfta seçebiliyorlardı. Çalışma alanı olarak maliye, iktisat, istatistik gibi seçenekleri de olmasına rağmen, siyaset bilimi ve maliyeyi seçti. Eğitim ve akademik çalışma alanı olarak siyaset bilimi seçmesinde oldukça önemli rol oynayan etkenlerden biri de, çocuk yaştan beri siyasete olan ilgisi ve sevgisidir.

Toplumsallaşması sürecinde kişiliğinin gelişmesinde, en önemli rol oynayan figür babası olmuştur. Radyodan babası ile birlikte dinlediği “Yassıda Duruşmaları”, evde o

konularda yapılan yorumlar, katıldığı mitingler, çocukluk ve ilk gençlik yıllarından beri siyasete olan ilgisinin canlı kalmasında oldukça önemli rol oynadı.

İkinci sınıfta siyaset bilimini seçen öğrencilerin, ilerleyen yıllarda muhasebe derslerini almayacak olması da, siyaset bilim tercihinde oldukça etkili olmuştur. Çünkü o günün koşullarında, ilkokul ya da ortaokulu bitirenlerin de muhasebeci olma imkânının varlığı, kafasında “muhasebeci olacaksam, boşuna neden fakülteyi bitireyim ki. Ben muhasebeci olmak için fakülteye gitmiyorum” şeklinde bir düşüncenin doğmasına ve bu nedenle de siyaset bilimine daha bir dört elle sarılmasına yol açmıştır.

Siyaset bilimi kürsüsünde derslerin, salt siyaset bilim olarak değil de, sosyoloji ile birlikte veriliyor olması, Cavit Orhan Tütengil’den ikinci sınıfta almaya başladığı, “Az Gelişmenin Sosyolojisi” isimli ders, Tütengil hocanın bu dersteki üslubu, tutumu ve yaklaşımı, sosyolojiye olan ilgi ve sevgisini daha da arttırdı. Bu durum yoğun olarak sosyolojiye yönelmesini sağladı. Öğrencilik yıllarında sosyolojiye olan bu ilgisi, bir tutku olarak da devam etti ve alanı ile ilgili okuması gereken her kitabı severek okumasını sağladı.

3. Meslek hayatı

Meslek yaşamına 1976 yılında Uludağ Üniversitesi’nde başladı. Lisans düzeyinde girdiği dersler başta sosyoloji, siyaset bilimi, politik sosyoloji ve demokrasi teorileridir. Çok olağandışı bir gelişme olmadığı sürece meslek yaşamını yine aynı üniversitede sürdürüp tamamlamayı düşünüyor. Meslek yaşamında 32 senesini doldurmuş, yasal olarak emeklilik hakkını elde etmiş durumda. “Öğrencinin müşteri olarak görüldüğü, anlamsız yarışmaların olduğu ...” kurumlar olarak değerlendirdiği özel üniversitelerde ise çalışmayı düşünmüyor. Paranın “her şey olmadığını” vurgulayan Sarıbay, “alternatif üniversite anlayışının bir alternatif olamadığı” görüşündedir.

Çalışma ortamı olarak üniversiteyi seçmesinde, kitaba olan ilgisi, sevgisi ve okuma merakı önemli rol oynamıştır. Mesleklerin tesadüfî seçilmediğini, bunun bir arka planı olduğunu düşünür. İkinci sınıftan itibaren üniversitede çalışmaya karar vermiştir: “Üniversite ikinci sınıfta, üniversite hocalığı dışında başka hiçbir iş yapamayacağım kanaati kafama yerleşti. Babamın çalıştığı fabrika bana burs veriyordu. Mezun olduktan sonra oraya dönmem ve bir yönetici olarak orada işe başlamam bekleniyordu. Ben ikinci sınıfta siyaset bilimi

kürsüsünü seçerek, bu olasılığı bilinçli bir şekilde elimine ettim. Kendimi üniversite hocası olmaya hazırlayacağım ve bunun gereklerini yapmaya başlayacağım dedim kendi kendime. Babamın bana hediye ettiği teknoloji kitabında, ‘asma köprüyü bulan mühendis, örümceğin iki asma dalı arasında ağ örmesinden’ ilham aldığı yazıyordu. Bazıları bu mühendise ‘bunun çok tesadüfi bir durum olduğu’ yolunda eleştiriler yöneltince, o ‘ben bu tesadüfü arıyordum’ şeklinde yanıt verir. Tesadüfler aslında o kadar da tesadüf değildir, o tesadüfler aranır, bulunur. Benim hocalığı seçmem tesadüf değildir. Belki de ben o tesadüfü arıyordum. Benim bu seçimim ile ilgili olarak daha sonra babam, ‘senin hocalığı seçmen tesadüf eseri değildir, sen bunun etrafında sürekli dolandın durdun’ demiştir.”

Akademisyenlik konusunda, kendi ifadesi ile “oldukça romantik” bir yaklaşım sergiler. Katıldığı asistanlık sınavlarında haklı olarak, bu mesleği seçme nedenleri ile ilgili işe maddi açıdan yaklaşan ya da “...başka iş bulamadım da, çoluğum-çocuğum var da ...” gibisinden yanıt verenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Akademisyenliği meslek olarak seçenlerin, şu iki gerçeği akıllarından çıkarmamaları gerektiği düşüncesindedir: “Birincisi bizim meslekte zengin olunmaz. İkincisi bu meslekten şöhret olunmaz. Sizi bilen bilir, ancak siyah gözlük takip caddelerde dolaşacak kadar şöhret olunmaz. Bazı çevrelerin çok iyi bildiği isimler vardır bilim camiasında, ama sokağa çıktığında onu hiç kimse tanımaz. Bizim alanda da, sokaktaki insanların tanıdığı bazı isimler olsa da, televizyonun büyüüne kanmamak lazım.”

1980–81 ve 1988–89 yıllarında iki kere Amerika’da bulundu. Bunların dışında, akademik toplantılara katılmak amacıyla da birçok kez yurt dışına gitti. Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Kamu yönetimi bölüm başkanlığı yaptı. Aynı üniversitede iki dönem, 8 yıl rektör yardımcılığı görevlerinde bulundu. İlk rektör yardımcılığı görevini “olağan bir olay olarak değil de bir iş kazası” olarak nitelendirir: “... Ayhan Kızıl Hoca rektör seçilmişti. Rektör yardımcılığı bana biraz da Prof. Dr. Üstün Ergüder’in hediyesi gibi oldu. Kendisi Boğaziçi Üniversitesi rektörü olduğu dönemlerde, Turgut Özal’ın verdiği bir resepsiyonda, bizim Ayhan Hoca’yla sohbet ederken benden söz etmiş. Ayhan Hoca’da herhalde ‘Üstün Ergüder’i severim, Üstün Ergüder Ali Yaşar Sarıbay’ı seviyor, o zaman O’nu ben de severim türünden’ bir çıkarım yaptı. Ayhan Hoca’yı aslında daha önceleri yakından tanıımıyordum. Bir gün bana Ayhan Hoca’nın benimle rektör yardımcılığı konusunda görüşmek istediğine dair telefon geldi. Hayatta en sevmediğim şeylerden birisi konuşup arkasını getirmemek, gereğini yapmamaktır. Rektör yardımcısı, ardından rektör olmak gibi

beklentim olmadığı için, ‘olursa olur, olmazsa olmaz’ rahatlığı içinde gidip kendisi ile görüştim. Ayhan Hoca’da anlayışla karşıladı. Hoca kendisi ile rahat çalışılan bir insandı. Yönetici olarak bir şeyler yapabilmişsem o da Ayhan Bey’in teşviki ve desteği ile oldu. İkinci dönem rektör yardımcılığını ise öğleye kadar rektörlükte, sonrada bölümde çalışmak koşulu ile kabul ettim.”

Ali Yaşar Sarıbay, yöneticiliğin kendisine çok uzak bir iş olduğunu, 8 yıl boyunca yöneticilik yapmış olmaktan da bazen “hicap duyduğunu” vurgular. Üniversitenin ne olduğunu, olumlu ve olumsuz yönleriyle gerçek anlamda yöneticilik yaptığı dönemlerde tanımıştır. Bu uzun süren yöneticilik deneyimleri, hayal kırıklıklarının yanı sıra akademik ortamdaki insan ilişkilerini daha iyi tanıyabilme fırsatı da yaratmıştır. Yöneticilik yıllarında kendisini “hiçbir zaman bir iktidar ilişkisine taraf olarak görmediği için” de rahat çalışmıştır.

Hoca olarak, doçentliğinin son dönemlerine kadar “daha katı bir tutum” içinde olduğunu, sonraki dönemlerde ise daha toleranslı hale geldiğini vurgular. Önceki dönemde, derste öğrencilerin sorduğu kışkırtıcı, konu ile ilgisiz-anlamsız ya da ideolojik içerikli sorulara tepkisi çok daha sert ve ağır olurdu. Son dönemlerde, belki olgunlaşan yaşıyla da ilişkili olarak, daha yumuşak ve onları anlamaya çalışan bir tutum sergiliyor.

Günümüz üniversite gençliğinin profilinin, geçmişle kıyasla çok kötü olduğunu, bu durumun her geçen gün daha da kötüye gittiğini düşünür: “Öğrencinin verdiklerimi alma oranı arttıkça, benim de mutluluğum artar. Öğrenciler konusunda eski zamanları arıyorum açıkçası. İlgisiz, tüketici, okuma özürlü, yazma özürlü, duruma göre tutum takınan, özensiz, zamana karşı saygısı fazla olmayan, Türkçeyi doğru kullanmaktan uzak, kitleleşmiş... bir gençlik ile karşı karşıyayız. Bir kitap önerirsiniz, öğrencinin ilk tepkisi ‘bunun hepsinden mi sorumluyuz!..’ olur” diyen Sarıbay, bu olumsuz gidişatta, 12 Eylül’den sonra dayatılan sistemin de etkisinin göz ardı edilemeyeceğini vurgular: “Makro düzeyde sistem bireylere, bir yere gelebilmenin yolunun bilgili olmaktan geçtiğini telkin etmiyor. Eş, dost, tanıdık, hemşeri, siyasi-ideolojik ilişkiler her şeyin başında geliyor. Bu ise bireyleri bilgisiz ve kolaycı yapıyor, kaliteyi düşürüyor. Her şey kâğıt parçasını-diplomayı almaya odaklanıyor. Bu durumu A partisi, B partisi değil bütün partiler körüklüyor. Sonunda da, sonuçtan herkes yakınıyor. Olacak şey mi! Öğrenci için durum böyle de hoca için çok mu farklı? Birçok arkadaşımız da okumuyor, okumaya gereken önemi vermiyor...”

Öte yandan eleştiri türünden ilk yazısını doktora öğrenciliği döneminde kaleme almıştır. Bu yazısını, doktora danışmanı İlder Turan Hoca'ya okutmuş, Hocasının önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra, Toplum ve Bilim Dergisi'nin editörlüğünü yapan Sencer hocanın değerlendirmesine sunmuştur. Hocanın olumlu tepkisi ve teşvik edici tutumu, yazmak arzu ve cesaretini daha da arttırmıştır.

Bu makale 1977 yılında, Toplum ve Bilim Dergisi'nin üçüncü sayısında yayınlanmıştır. Din Sosyolojisi'ne de ilgi duyduğu için, Sarıbay'ın ilk akademik çalışmalarından biri olarak da değerlendirdiği bu makale, İlhan Arsel'in "Toplumsal Geriliklerimiz Sorumluları, Din Adamları ve Aydınlar" isimli kitabına yönelik bir eleştiri çalışmasıdır. "... Henüz doktora öğrencisi iken, bir profesörün kitabına yönelik eleştiri yazmaktan, önce çekindiğini" ancak daha sonra, "eleştirinin yaşla ve bilimsel hiyerarşiyle değil de zihin ve mantık ile ilişkili bir durum" olduğunu düşünerek, Sencer Divitçioğlu hocanın da teşvik ve cesaretlendirmesi ile yazıyı yayınlamaya karar verdiğini belirtir.

Eserleri arasında bir ayırım yapmaz. Olanca samimiyeti ve alçakgönüllülüğü ile "...yazdığım şeyi bir daha hiçbir zaman okuma cesaretini gösteremedim. Önemli bir şey yazdığımı da inanmıyorum. Yazacağıma inanıyorum. Her bir kitap benim yazma serüvenimde, bir olgunlaşma aşamasına tekabül eder. Yazmak bir meslek değil, benim için bir hayat tarzıdır. Ben bu hayat tarzını sürekli bir öğrencilik olarak görüyorum" diyen Sarıbay, bilginin sonsuz, insan ömrünün sınırlı olduğunu bilincindedir: "... bir yerde, şunu yaptım, iyi yaptım deme şansımız yok. 42 yaşında ölen bir filozof, aradan iki asra yakın süre geçmiş olmasına rağmen halen anılıyor. Kierkegaard'tan bahsediyorum. Bu çok önemli bir şeydir. Bunun profesör olmakla, birikim sahibi olmakla, yaşla falan bir ilişkisi de yok. C. Wright Mills de mesela, sanırım 46 yaşında, çok genç öldü. Fakat bugün O'nu yeniden keşfetme girişimleri var. Kısacık ömrüne yankı uyandıran şeyler sığdırmıştır. Yaptığımız şeylerin değerine başkaları karar verecektir, olumlu ya da olumsuz. Bu yüzden benim şunu çok iyi yaptım diyeceğim bir şey yok..."

4. Kişiliği

Yakın çevresi tarafından son derece sevilen bir insan olan Sarıbay kendini şöyle tanımlar: "İnsanın kendisini tanımlaması kadar zor bir şey olmasa gerek. Kötü bir insan değilim öncelikle. İyi niyetliyimdir. Duygulu bir tarafım vardır. Kinci değilimdir. İyiliği

unutmam ama kötülüğü unutulabilirim. Hiçbir zaman, elime fırsat geçtiğinde şunun acısını çıkartayım türünden bir tutumum olmamıştır. ... Kendimden hoşnut ve kendim ile barışık bir insanım. Kimi zaman fazlaca pozitivist olurum. Bazen arkadaşlarım olaylara, fazlaca mühendis bakış açısı ile yaklaştığını söylerler. Örneğin Süleyman bazen, ‘mühendis olsaymışsınız çok iyi bir mühendis olurmuşsunuz’ der. Yaklaşım, algılama, kurgu gibi açılardan ele aldığımda bazen makale yazarken de aynı tutum içinde olurum. Şunun şurasını vidasını biraz sıkmak lazım, buraya bir şeyler eklemek lazım, ...türünden değerlendirmelerim çok olmuştur. Bunun olumlu bir yanı olmakla birlikte, olumsuz bir tarafı da oluyor. Mesela edebiyatla da ilgilenen bir insan olmama rağmen, öyle formatlandığım için edebiyatçı yanıma işin içine fazlaca katamıyorum. Katabileceğim noktada da beni çekingen yapıyor.”

Gençlik yıllarında şiire de ilgi duymuştur. Yazdığı şiirlerin bazılarını ise şiir olmanın dışında “belki güzel söylenmiş sözler” olarak değerlendirir. Ancak şiirlerinin tamamına yakını yırtıp yok etmiştir. Hilmi Yavuz ile bir sohbetlerinde, konu şiirden açıldığında, “kendisinin de bir şeyler yazdığını ancak sonradan çok büyük şairlerin varlığını görünce fazla ısrarcı olmadığını” söyler. Ardından da o an ezberinde olan şu şiirini okuduğunda, Hilmi Yavuz’un ‘ısrarcı olmamakta isabet buyurmuşsunuz’ şeklindeki şakasını hiç unutmaz:

*“Bir tarla ki yüreğim,
Ne eksen sen,
Sevgiden başka ürün vermiyor.”*

İnsanın yapabileceği işlerle uğraşması gerektiği, yaptığı işlerden de öncelikle insanın kendisinin hoşnut olması gerektiği düşüncesindedir. O’na göre “haddini bilmenin ölçüsü yoktur. Şairim diye ortaya çıkan birçok insan, aslında şairlere hakaret etmektedir.” Edebiyata olan ilgisi şiirle de sınırlı değildir. Çok sayıda hikâye yazmıştır. Bunlardan, “Beş Lira” isimli hikâyesi 1977 yılında, “Türkiye Yazıları” isimli edebiyat dergisi’nin 9. sayısında yayımlanmıştır. Bu hikâyeyi, ilk gençlik yıllarında, Tarsus’ta, babasının çalıştığı fabrikada işçilerin yaşamı ile ilgili yaptığı gözlemlerden esinlenerek yazmıştır. Bir ara mizahi hikâyeler de yazmıştır. Ancak, hikâye yazarlığı ile bilim insanlığının ikisinin bir arada sürdürülüp sürdürülemeyeceğinden emin değildir. Bu yüzden de, “bir işi yapmak, o işi de iyi yapmak” ilkesini babasından öğrenmiş bir insan olarak, bilim insanlığını tercih etmiştir. Hikâyelerinin önemli bir bölümünü “köprüleri yakmak” için sonradan yırtılmıştır. Okuyucu olarak edebiyata olan ilgisi ise halen sürmektedir.

5. En'ler

En çok sevdiği şeylerden bir tanesi Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün ile sohbet etmektir. Kimi zaman saatlerce sürebilen bu sohbetler, O'nun hayatında ayrı bir önem taşır. İyi bir ortamda, güzel bir film seyretmekten ise ayrı bir zevk alır. Beşiktaş ise hayatındaki en'ler arasında ayrı bir yer tutar. Beşiktaş'ın maçlarını mümkün olduğunca kaçırmamaya çalışır. Çocukken Adana Demirspor, daha sonraları da Galatasaraylı iken, eşi, oğlu ve Süleyman Bey'in de etkisiyle koyu bir Beşiktaşlı olur. Yatakta kitap okumak ise büyük bir zevk verir.

En sevmedikleri arasında, samimiyetsizlik ve samimiyetsiz insanlar ilk sırayı alır. Sahtekârlıktan ve insanların kendilerini olduklarından başka türlü göstermesinden nefret eder. Kibir ve haddini bilmezliği ise hiç affetmez. Trafikte, araba kullanırken çok sinirlenir. Bütün saygısızlıkların ve karşısındakini hiçe sayma davranışlarının, bencilce tutumların, kendince hükmetme duygusunun en yoğun ve somut olarak yaşadığı yer olarak görür trafiği. Trafik kazalarının çoğunun hoş görüzlükten kaynaklandığına inanır. Oğlunun, “baba kaç kişiyi düzelteceksin, binlercesi böyle, bu kadar kendine stres yapma” türünden telkinlerine rağmen, trafikte gözlemediği olumsuz tutum ve davranışlar O'nu çok öfkelenendir.

Genç iken bir Ömer Şerif hayranı olan Sarıbay'ın en sevdiği ve iz bırakan filmler arasında Doktor Jivago (Doctor Zhivago) ve yine Ömer Şerif'in bir filmi olan Mayerling Faciası sayılabilir. Günümüzde sinema filmlerinin ağırlıklı olarak pazarlama ve tüketime yönelik olduğunu, klasik filmlerdeki samimiyet ve sıcaklığın kaybolduğunu, gerçek hayattan kopuk anlamsız bir suniliğin ağır bastığını vurgular. Rol kokan sahnelerden hoşlanmaz. Bu nedenle klasik filmleri, günümüz modern sinema filmlerine tercih eder.

En beğendiği liderler arasında Mahatma Gandhi ilk sırayı alır. Düşüncelerine de büyük önem verdiği Gandhi'nin bir fotoğrafı, üniversitedeki odasının panosunu süsler. Hayatta en çok korktuğu şey iftiraya uğramaktır. Bu korkusunun temellerini ise çocukluk yıllarında yaşamış olduğu bir anısında bulur: İlkokula başlayacağı yılın yazında, anneannesi ve annesi ile bir eve misafirlige giderler. Evin hanımı, ilk kez tanıştığı akranı birlikte onlara, kâğıt 2,5 lira verip bakkaldan ekmek almaya gönderir. Çocukla birlikte bilye oynayarak bakkala giderler. Yolda çocuk parayı bir çukura gömer ve ekmek almadan eve geri dönerler. Çocuğun annesi, “ekmeğin nerede olduğunu” sorduğunda ise çocuk, “parayı bu aldığı için ekmek alamadık” diyerek Ali Yaşar Sarıbay'ı gösterir. Kendi annesi söylenenlere inanmasa da,

uğradığı iftiranın şokunu uzun süre atlatamayıp bir süre konuşamaz ve hastalanır. Öyle ki bu nedenle okula 15 gün geç başlar. Bu olay kendisinde, etkisi uzun yıllar sürecek olan bir “hiç suçu olmadığı halde iftiraya uğrama” korkusu ve paraya karşı da ömür boyu sürecek olan bir soğukluk yaratır. Para ile ilgili konuları konuşmayı hiç sevmez. Kitap ve makaleleri ile ilgili, yayıncılarla asla telif hakkı pazarlığı yapmaz. Bu tutumunda, çok bolluk içinde olmamalarına rağmen babasının parayı önemsemeyen bir insan olmasının da etkisi oldukça büyüktür.

Dürüst bir insandır ve yaptığı her şeyi sonuna kadar savunma cesareti gösterir. Yapmadığı bir konuda hesap vermekten ise bir o kadar çekinir. Hayatta yaşadığı çok büyük mutluluklar vardır. Bunlar arasında oğlunun doğumu, oğlunun istediği bir üniversiteyi ve bölümü kazanması, kendisinin Fulbright Bursu’nu kazandığını öğrendiği an ayrı bir yer tutar.

6. Yaşamındaki önemli toplumsal mekânlar

6.1. Bursa

Bursa’yı çok sever. İstanbul’a yerleşmek, özel üniversitelerde çalışmak gibi fırsat ve teklifler ile karşılaşmış olsa da, İstanbul’da yaşamayı göze alamayıp, Bursa’yı seçmesinde bu sevgisinin oldukça etkili olduğu düşünülebilir. Akademisyenler için zamanın son derece önemli olduğunun bilincindedir. Eve kapanıp, kendi ortamında çalışmaktan büyük zevk alır. “Tüketici değil üretici akademisyen olmayı” tercih etmiştir. Bursa ise O’na bu ortamı sağlamıştır: “İstanbul’da olsaydım, şu kokteyl, bu konferans, ...derken zamanımı istediğim gibi ve verimli kullanamayacaktım. İstedimde İstanbul 2 saat, Ankara ve İzmir 5 saat mesafede. İstenirse kısaltabileceğiniz imkânlar da var. Bursa tam ortada bir yerde ve bu yönleriyle de Bursa’da yaşamak ayrı bir avantaj oluşturuyor” diyen Sarıbay, hiçbir zaman başka bir kentte yaşama özlemi duymamıştır.

6.2. Tarsus

Belli dönemlerde, aralıklarla Adana’da yaşamış olsa da, sosyalleşmesinde en önemli rol oynayan sosyal, kültürel ve fiziki mekân Tarsus olmuştur. Özellikle, bireylerin kişiliklerinin şekillenmesinde son derece önemli olan ilk gençlik ve lise yıllarının Tarsus’ta geçmiş olması, kişiliği açısından belirleyici olmuştur.

O günün koşullarında Tarsus’ta, sosyal ilişkilerin oldukça sınırlı olduğu dar bir toplumsal çevrede yaşamış olması, her genç insanda olduğu gibi, O’nun yaşamında da

sınırlayıcı bir etki yapmıştır. “Çevrenin dar olması, dezavantajların yanı sıra avantajları da beraberinde getirir: Kimin ne yapıyor olduğunu bilmek, gibi... Üniversite tahsilinin değerli ve önemli bir şey olduğunu, o yıllarda çevremde üniversiteye giden ağabeyleri gözlemleyerek anlama imkânım oldu. Üniversite eğitimi almanın insanı daha rafine bir hale getirdiğini çevremdeki ağabeyleri gözlemleyerek anlayabiliyordum. Bazı ağabeylerim İTÜ’de okuyordu, bazıları ODTÜ’de okuyordu. Siyasal’da okuyan ağabeylerim de vardı. Onlar tatile geldiklerinde karşımda ağırbaşlı, olgun, düşünen, bilgili, çok okuyan tipler görüyordum. Anlıyordum ki üniversite, bireylerde üst düzeyde bir niteliksel sıçrama yaratıyordu. Bütün bu olumlu rol modelleri bende, üniversitede eğitim görme yolunda müthiş bir heves uyandırdı.”

Hayatındaki en önemli toplumsal mekânlardan biri olarak gördüğü Tarsus’ta “hayatının en güzel günlerini” yaşamıştır. O dönemleri özlemle anar ve “hem çok sevdiğim arkadaşlarım vardı, hem de Tarsus çok güzel bir yerd. Hayatımın enleri içinde, en mutlu yıllar, Tarsus Lisesi’nde öğrenci olduğum yıllardır. İmkânım olsa, Tarsus’taki lise yıllarımı yeniden yaşamak isterdim. Geçmişe dönüp ne yapmak istersin deseler, Tarsus’taki gençlik yıllarıma geri dönmek isterdim” diyecek kadar büyük bir sevgi besler Tarsus’a: “Hele 1960’lı yılların Tarsus’u bir başka güzeldi. Tarsus’taki o ilkbahar mevsimine geçiş ayrı bir canlılık katar insan hayatına. Mart sonu, Nisan başında ısınmaya başlayan havalarla birlikte artık kısa kollu giysiler de çıkar ortaya. Baharı doyasıya yaşarsınız orada. Burada kış biter, bahar gelir gibi olur, ama birden bire yaz başlar. Futbolu çok severdim, Tarsus İdman Yurdu vardı o zamanlar. Stadyumun arkasında bir yer vardı, orada futbol oynardık.” Öyle ki, gençliğinde futbola olan ilgisi, anne ve babasını bile “bu oğlan okumayacak, futbolcu olacak galiba” diyecek kadar tedirgin edecek düzeyde yüksekti.

7. Siyasete olan ilgisi ve siyasi yaşamı

Akademik açıdan siyaset ile içli dışlı bir sosyal bilimcidir. Sosyolojik araştırmalarında siyasi partilerin özel bir yer tutmaktadır. Örneğin doktora çalışması “Milli Selamet Partisi” ile ilgilidir. Pratikte de siyaset ile ilgilenmiştir: “Bir insanın yaşamından bahsediliyorsa, insanın dürüstçe her şeyi açıklaması, saklamaması gerekir” diyen Sarıbay, Ecevit’in karizmasının zirvede olduğu yıllarda, siyaseti yaşayarak da gözlemleyebilmek için, İstanbul Fatih İlçesi’nden, o dönemde kendine yakın gördüğü CHP gençlik kollarına girmiştir. CHP gençlik kollarında, o zaman arkadaşı ve AKP milletvekili olan Ayşenur Bahçekapılı ile birlikte çalışmıştır: “Güzel bir arkadaşlık ortamı vardı o zaman gençlik kollarında. Çok idealisttik.

Ayşenur Hanım'ın yanı sıra, şimdi avukat olan Necip Bey vardı. Hatta Ayşenur Hanım o zaman gençlik kolları başkanı olan Mehmet Bey ile evlendi. Gerçi daha sonra ayrıldılar ve Mehmet Bey genç yaşta öldü. Sapla samanın birbirine karıştığı, iki kelime bir şey öğrenenin 'Marksist'im, devrimciyim' diye ortaya çıktığı dönemlerde, bizim aşırılıkları kınayan bir tavrımız vardı. Benim sorumlu olduğum eğitim seminerleri düzenledik. Burada, parti mekanizmasını ve siyaset mekanizmasının nasıl işlediğine tanık oldum. Daha sonra ise siyasetin, partizanca siyasetin bana ne kadar uzak olduğunu net olarak gördüm: Acımasız ilişkiler, yarışmalar, kuyu kazmalar, ...her şey var. Daha sonra kopuşlar başladı ve ardından da yönler değişti. Her tür siyasi akımın eleştirebilecek konumda hissediyorum kendimi. Karşı olduğum şeyler hangi cenahtan gelirse gelsin hiç fark etmez, açıklıkla karşı durmayı ilke edinmiş bir insanım."

Bülent Ecevit'i insan olarak da tanıma fırsatı bulmuştur. Uludağ Üniversitesi'nde rektör yardımcılığı yaptığı dönemde, bir konferans nedeniyle ev sahipliği yapma fırsatı bulduğu Ecevit'i şöyle tanımlar: "Bambaşka, rafine bir insanla tanışmış olmanın mutluluğunu da yaşadım. Bazen üslubu sertleşse de inceliğini, seviyesini, terbiyesini her zaman koruyan, birikime önem veren bir insandı. Tevazu sahibi bir insandı, ancak bu tevazu sahte bir tevazu değildi. Hiyerarşinin en tepesinde, başbakanlık yapmış bir insan, ... Kendisini etkinliklere davet etmek için sekreter hanıma arattığımda, sekreteri değil de doğrudan kendisi çıktı. Ben 'efendim' demeye kalmadan kendisi 'efendim saygılar' şeklinde söze başladı. Çok mahcup olmuştum. O zaman yasakları yeni kalkmıştı. Başka anılarım da var kendisi ile ilgili. Eşim Abhazyaya sorunu ile ilgili olarak kendisine, yanıt alacağından pek umutlu olmasa da, bir mektup yazmıştı. Aradan bir süre geçtikten sonra, eşimin ofis telefonunu bizzat kendisi aradı. Bize önce birileri şaka yapıyor gibi geldi. Ancak arayan gerçekten Bülent Bey'in kendisi idi ve 'konu ile ilgilendiğini, ... tarihlerde Adapazarı'nda olacağını, şayet oraya gelirse görüşebileceklerini ...' söylüyordu.

Yine Üniversite'ye konferans için geldiğinde Çelik Palas'ta birlikte kahvaltı yapıyorduk ve ben Rahşan Hanım'ın yanında otuyordum. Sohbet ederken Rahşan Hanım, 'sizin alanınız nedir?' diye sorduğunda '... a bak Bülent, Ali Bey'in din konusunda çalışmaları varmış... Senin o Ensar Vakfı'nda yaptığın konuşmayı gönderelim' dedi. Bülent Bey de Ankara'ya döndüklerinde göndereceklerini söyledi. Gerçekten de, seçim hengâmesinde, Ankara'ya dönmelerinden bir-iki gün sonra konuşmayı içeren kasetleri bana

ulaştırdılar. Başbakan olduğu dönemde kendisine tebrik mesajı gönderdim. Arkasından bana cevap kartı geldi. Keşke siyasi hayatımızda böylesi tipte, Bülent Bey gibi siyasetçilerin sayısı çok daha fazla olsa!... Düşünün arkadaşım olan bir siyaset bilimciye tebrik mesajı gönderdiğimde yanıt bile gelmedi. Medeni olmak, karşı tarafa hassasiyet göstermeyi de gerektirir. Karşınızdaki hiyerarşi olarak sizden aşağıda da olsa, çocuk da olsa bu değişmez.”

8. Beğendiği düşünürler ve sosyoloji anlayışı

Düşünürlerden ziyade düşünce ailesi mensuplarına önem verdiğini vurgular. Bu bağlamda, “Richard Sennett, Zygmunt Bauman, Alain Badiou, İtalyan filozof Gianni Vattimo gibi düşünürler, sosyolog Stjepan G. Mestrovic çeşitli yönleriyle bana hitap ederler” diyen Sarıbay, Mestrovic’in “Duygu Ötesi Toplum” isimli eserinin çok değerli bir çalışma olduğunu vurgular. Siyaset sosyolojisi-politolojiye katkısı bakımından Ernesto Laclau’yu ve akademik eşi Chantal Mouffe’u değerli bulur. Gündemde olan, popüler olandan öte, ağırlıklı olarak üslup ve yaklaşım bakımında klasik olandan hoşlanır. Eksantrik şeyler söyleyenlere pek değer atfetmez. Örneğin Ergun Özbudun’la ilgili bir makalesini yazarken daha derinden bakma fırsatı bulduğu Laclau’yu çok ilginç bulurken, önemli bir yetenek olduğunu vurguladığı Slavoj Žižek’in ise daha eksantrik bir isim olduğunu ve biraz daha popüler bir tavır sergilemeye başladığını belirtir.

Türkiye’de bir sosyoloji geleneğinin varlığından söz etmenin oldukça zor olduğu düşüncesindedir. Gelenek olduğu ileri sürülenin de, ne ölçüde bir gelenek ya da bir tutum olduğu konusunda kaygıları vardır. Öte yandan, “dünya sosyoloji geleneğinin Türkiye’deki acentesi olmaktan her zaman kaçınmak gerektiğini.”vurgulamıştır. Yazılarını ortaya koyarken, düşüncelerinden en çok yararlandığı düşünürlerin başında Emile Durkheim ve Max Weber gelir. Aslında Karl Marx’ın da oldukça önemli bir düşünür olduğu görüşündedir. Ancak, bununla birlikte, “...sömürü diyen, sınıf diyen, üretim biçimi diyen Marksist sayılıyor” görüşünde olan Sarıbay, Türkiye’de ideolojik yönü ağır bastığı için, Marx’ın oldukça önemli olan sosyolojik analizlerinin gözden uzak kalmış olduğundan yakınır.

9. Türkiye’de yükseköğretim sistemi ve üniversiteler

İlk gençlik ve lise yıllarımda, çevresinde üniversite eğitimi gören ağabeyleri ile ilgili olumlu gözlem ve izlenimleri, bir başka anlatımla çevresindeki bu olumlu rol modelleri kendisi üzerinde, üniversitede eğitim görme yolunda büyük bir arzu uyandırdı. Bu olumlu

gözlemler ve izlenimler, üniversiteyi, kafasında aşırı ölçüde idealize etmesini de beraberinde getirdi. İç dünyasında üniversite ile ilgili, “...çok derin bilgilerin öğretildiği, düşüncenin her şeyin ötesinde değer taşıdığı, çok seviyeli tartışmaların olduğu, insanın hedefleri doğrultusunda kendisini geliştirebilme olanak ve fırsatlarını bulduğu bir kurum olduğu yönünde bir beklentiye sebep oldu.”

1971 askeri müdahalesine iki yıl kala, 1969 yılında başladığı üniversite eğitimi O'nun için, Türkiye'yi darbeye götüren süreci canlı bir şekilde ve üniversite ortamında yaşama fırsatı yarattı. 1968 yılında dünyada yaşanmaya başlanan olaylar, Türkiye'yi de yavaş yavaş etkisi altına aldı. Bu sürecin devamında, Türkiye'de yaşanmaya başlayan toplumsal ve siyasal olayları, “...bütün bu yaşananlar üniversiteyi de olumsuz etkiledi ve ben beklediğim bazı şeyleri üniversitede bulamadım. O yıllar boykotlu yıllardı. Boykot demek tatil demektir. Bir ay okur, iki ay Tarsus'a dönmek zorunda kalırdım. Çünkü okullar, boykottan dolayı kapatılırdı. O hayhuy ve karmaşa ortamında, beklediğim üniversite öğrenciliği tadını alabildiğimi düşünmüyorum. Bu olumsuz bir faktördü. Ancak bu günkü üniversite düzeniyle karşılaştığımızda, o günlerin çok daha olumlu olduğu inkâr edilemez: İdeolojik düzeyde de olsa okuyan, düşünen tartışan, bir nesil vardı. Herkesin kafasında bir fikir ve bu fikre bir sadakat vardı. Kitap açlığı, bilgi açlığı denen bir şey vardı. Şimdi ise insanlar konuşmaya bile çekiniyor. Tüketici, tamamen yüzeysel bilgilerle üniversiteyi bitirmeye hevesli bir genç kitle ile karşı karşıyayız” şeklinde değerlendirir.

Farklı zamanlarda üniversite ortamında yaşadığı hayal kırıklıklarına rağmen, sosyal bilimci olmaktan ve üniversitede çalışmaktan son derece mutlu olduğunu belirten Ali Yaşar Sarıbay, “İnsan üniversite ortamında iki kere hayal kırıklığına uğrar. Bir öğrenciliğinde, bir de asistan olduğunda. Çok hevesli bir öğrenci idim. Hatta sınavı kazandığımda, yüzümdeki mutluluğu gören Toktamış Ateş hocam, ‘üste para vermeye razısın herhalde’ demişti. Akabinde ise bir hayal kırıklığı tabii...”

Bütün bunları üniversiteyi acımasızca eleştirmek ya da yargılamak için söylemediğini de ısrarla şöyle vurgular: “...bütün bunları üniversiteye haksızlık etmek için de söylemiyorum. Halen üniversiteye bir aşkla bağlıyım ve maşukumun güzelliğini koruduğuna da inanıyorum. Hayata yeniden gelsem yine sosyal bilimci olmak ve yine üniversitede hoca olarak çalışmak isterdim. Ancak bir farkla: O da ilkokul birinci sınıftan itibaren sosyal bilimci

olmanın gerekleri ne ise onu yapmaya başladım. Gereken kitapları o yaştan itibaren bilinçli bir şekilde okumaya, gerekli kişiler ile o yaştan itibaren temas kurmaya başladım.”

Türkiye’de, yüksek öğretim sisteminin sorunlarının her geçen gün arttığı, görüşündedir: “Hep yaptığım işe saygı duymamı sağlayacak bir ortamda çalışmak istedim. Ancak, ne yazık ki günümüz Türkiye’si şartlarında bunu bulduğumu söylemem mümkün değil. Bunu sadece kendi üniversitem için değil, Türkiye’de üniversitelerin içinde bulunduğu durumu dikkate alarak söylüyorum.” Her geçen gün artan maddi ve maddi olmayan sıkıntılara rağmen, üniversite hocası olarak çalışmanın güzelliğini şu sözler ile dile getirir: “Bizim diğer mesleklerden ayrılan tarafımız, odaya kapandığımızda, ne okuyacağımıza, ne yazacağımıza kimse karar veremez. Bu bizim özgürlük alanımızdır. Beğendirmek zorunda olduğunuz bir müşteriniz de yok. Bir zaman gelir ki, birileri yaptığımız şeyleri beğenir...”

Günümüzde, yüksek öğretim sisteminde ve üniversite ortamında, mesleki yükselme ile ilgili kullanılan ölçme ve değerlendirme kriterlerinin yarattığı sıkıntıları açık bir yüreklilik ve samimiyetle dile getirir: “... Ancak daha medeni bir ortamda çalışmanın, daha üretken olmanızı sağlayacağı da kuşku götürmeyen bir gerçektir. Bazı insanlar, fazla eserleri vardır ve bu yüzden başarılı sayılırlar. İki eseri olan, hiç eseri olmayan bir yerde başarılı sayılıyor. On beş eseri olan, iki eseri olan yerde başarılı sayılıyor, vs... Kaliteden ziyade, kantiteye indirgenmiş bir başarı çok yanıltıcı olur. Kaliteyi de ortaya çıkaracak olan şey tartışmalardır, eleştirilerdir ya da ortamlardır.”

“... Üniversite ortamında uygulanan ölçme-değerlendirme kriterleri de ayrı bir açmaz. Örneğin, doçentlik konusunda yaşananlar... Bu alanda birçok sıkıntının yanı sıra, ölçmeyi objektif olmaktan çıkararak bir yük meselesi de var. Onu gözden kaçırmamak gerekir. Bir insana dört dosya geliyor. O dört dosyada yığınla eser var. Sizin onca işiniz arasında bir de o dört dosyayı objektif bir şekilde, iki ay içinde değerlendirmeniz mümkün değil. Bunu kimse inkâr edemez. Kimse, ben çok objektif bir şekilde değerlendiririm. Satır satır okurum diyemez. Belki okursunuz ama iki ay içinde ne kadar dosyaya nüfuz etmeniz mümkünse o kadar olur. Bir kere bu yönü var. Bunun üzerinde kimse durmuyor. Bunun sınırlanması lazım. İkincisi 6 puanı tutturma meselesi... Bir şekilde başvuran herkes zaten 6 puanı tutturmuş oluyor. Ancak, Almancası olmayan hocaya Almanca ağırlıklı dosyalar geliyor, itiraz ediyorsunuz, ‘Türkçe özetini gönderelim hocam’ diyorlar. Böylesi gariplikler olamaz.

Doçentlikteki sözlü sınavı da çok anlamsız: ‘**Benim bildiğimi sen biliyor musun?**’ şeklinde bir sınav olmaz. Tersine, doçentlik jürisi üyelerinin de sınava hazırlanması gerekir. Sınavın özü, adayın ‘**bildiğini iyi biliyor mu?**’ sorusu olmalıdır. Ben de o konuda okumuş olabilirim. Ancak, siz bütün mesainizi o konuya ayırdığınız için bir kere benden çok daha avantajlı konumdasınız. Benim de o konuda araştırmam, ilgili kaynakları okumam gerekir ki, sizin yazdığımızı hakkıyla değerlendirebileyim. Sosyal bilimler, siyaset bilimi çok geniş bir alan. Örneğin ben siyasal düşüncede çağdaşlığa yönelirim de, biri Platon ağırlıklı bir dosya ile karşınıza gelir. O zaman Platon konusuna tekrar bir bakmanız gerekir ki, dipnotta sözü edilenler gerçek anlamda okunmuş mu okunmamış mı anlayabilesiniz. Örneğin bana uluslar arası ilişkiler konusunda bir dosya geldiğinde, uluslar arası ilişkiler benim uzmanlık alanım olmadığı için, değerlendirmeyi reddetmem gerekir. Bu gözden kaçan çok önemli bir açmaz.”

“... Doçentlik ile ilgili konuda çok sübjektiflikler var. Etik meseleler bir kere, jürinin oluşumunda başlıyor. Jüri üyelerinin tutumları konusunda çok ciddi etik problemler var. Öteden beri bunlar konuşulmuyor. Hoca dosyayı ilk açtığında, kendisine atıf var mı ona bakıyor. Olabilir, olmayabilir. Ya da aday, olası jüri üyelerini hesaba katarak, alanıyla doğrudan ilgisi olsun olmasın o kişilerin ilgi alanları doğrultusunda bir şeyler yazma yolunu seçiyor. Asıl etik konusu edilmesi gereken hususlar bunlar olmalı.”

“...Doçentlik konusu gündeme geldiğinde değerlendirmelerdeki sübjektivizm, objektif değerlendirmeyi engelleyen aşırı dosya yükü gibi meselelerin dile getirilmesi son derece önemlidir. Sınırlı sayıda başvuru mu olacak, ya da koşullar daha mı zorlaştırılacak... Ancak doçent olan diyecek ki ‘hakkıyla oldum’, olamayan da ‘hak etmediğim için olamadım’. Ama bu mahkemelik iş olmayacak. Bana doçentlik başvurusu yapmış ve jüri üyesi olduğum birisi gelse konuşmak istese, ‘konuşacağımız bir şey yok, söylenmesi gerekeni dosyan üzerinde söyleyeceğim’ derim. Yazılı metinler üzerinde etik konularını konuşmak kolay da, asıl zor olan bu süreçte yaşanan ve yazılı olmayan etik ihlalleri sorunudur bence. Bana bu konuda hiç kimse gelmedi çok şükür. Gelseydi ters bir durumla karşılaşırız zaten. Ancak açıkça iletişime geçilmemesi kural olarak var olsa da, mesela bazı hocalar adayların kapısına gelmesini bekliyor. Böyle bir zihniyet olur mu? Niye gelsin!.. Kızına talip olan damat adayı değil ki gelsin. Doçentlikte esas olan tez, makale, yayın olmalıdır. Doçentlik dosyasının kapağını bile açmadan ‘olur’ ya da ‘hayır’ denilmiş uygulamalar duyuyoruz. Daha garibi de var. Kimi hocalar doçentlik sözlü sınavına iki raporla geliyor. Bakıyor ortam olumlu ise olumlu

raporunu çıkarıyor. Eğilim olumsuz ise, olumsuz raporu çıkarıyor. Ya da raporu yazmadan gelip raporunu, ortamdaki genel eğilime göre, orada ayaküstü yazanlar da oluyor. Bu sahtekârlıktır. Oradaki akademik ortama da saygısızlıktır. Ya da insanlar yurdun dört bir yanından geliyor, jüri üyelerinden biri hiç kimseye haber vermeden gelmiyor, tabii insanların çektiği zahmet boşa gidiyor. İyi bir üniversite istiyorsak, bu konuda herkesin eteğindeki taşları dökmesi, kimsenin alınganlık yapmadan dinlemesi gerekir. İyi bir üniversite istemiyorsak o başka...”

YÖK ile ilgili olarak da şu değerlendirmelerde bulunur: “YÖK kurulmadan önce, YÖK’e tekabül eden bir kurul vardı: Üniversitelerarası Kurul. Şimdi bir garabet çıktı. Üniversitelerarası Kurul yine var, ama YÖK de var. Mesela bazı meselelerde YÖK ayrı toplanıyor. Üniversitelerarası Kurul ayrı. Şimdi bu kadar üniversitenin olduğu bir yerde, bilimsel standartların ve bilim etiğinin gelişmesi açısından koordinasyonu sağlayacak bir kurul olmalı. Kurulduğu andan itibaren YÖK’ün, en azından sosyal bilimlere bir katkısı olmadı. ... Kastım yayın üretimi değil, ...tutum olarak, bilim zihniyeti, standardı olarak, bilim etiği olarak ne yaptı? Hiçbir şey. Getirdiği olumlu bir katkı yok. Varsa ben göremiyorum. Siyasi kavgalara bazı dönemlerde çok fazla bulaştı. Bu konuların üzerinde tekrar düşünülmesi gerekiyor. Fakat Türkiye’de bir şeyi koyduktan sonra kaldırmak kolay olmuyor. Her gelen, ‘ben bundan nasıl yararlanabilirim?’ mantığıyla bakıyor. Kısacası YÖK salt bir bilim kurumu olarak çalışmadı. Çalışır mı? Bilmiyorum.”

YÖK başkanlığına, sosyal bilimci bir başkanın atanmış olması ise O’nu biraz umutlandırmıştır: “Şimdi eğitimi sosyal bir olgu olarak algılayan sosyal bilimci bir bilim insanının atanmış olması, belki bazı şeyleri değiştirebilir. Eski başkan da sosyal bilimciydi, ancak kendisi hukukçu olduğu için olaylara biraz daha formel ve teknik yaklaşmış olabilir. Yusuf Ziya Bey tanıdığım kadarıyla pragmatist bir insan... Mesela, askerlik konusunda düzenlemeler yaparak, üniversitelere olan cazibeyi yüksekokula kaydırmak pratik bir çözüm. Çok umutluyum demek için erken, ama eğer fırsat verilirse iyi niyetiyle ve pratik zekâsıyla birçok şeyin üstesinden gelebileceğine inanıyorum.”

10. Amerika

Aralıklarla da olsa önemli bir süre yaşadığı Amerika’yı “değişik bir ülke” olarak nitelendirir. Amerika’ya, 1980 yılındaki ilk gidişinde yaptığı ilk değerlendirme, “bu ülkeyi bu

insanlar kalkındırmış olamaz!” olur. Ortalama Amerikalıyı oldukça saf bulur. Amerika’da ilk yaşadığı kent, bir üniversite şehri olan Iowa City’dir. Orada, pansiyoner olarak dünyanın en önemli Platonistlerinden G.Vlastos’un oğlu Steve Vlastos’un evinde kalmış olmasını çok büyük bir şans olarak kabul eder. Steve’e çok büyük değer verir ve “dünyada çok iyi diye sayabileceğim beş kişi varsa bunlardan birisi Steve’dir” der.

Steve, Sarıbay’ın Amerika ve Amerikalıyı tanınmasında olduğu kadar, ideolojik konularda bir bakış açısı geliştirmesinde de oldukça etkili olmuştur. Bu durumu şu cümleleri ile dile getirir: “20 Ağustos’ta Amerika’ya gittim. Ardından 12 Eylül Darbesi ve çok daha sonra papa cinayeti oldu. Bir Türk’ün Papa’yı vurduğunu, Steve ile alışverişten gelirken radyodan öğrendik. Düşünün siz içinde olabileceğim durumu... Benim orada bulunduğum dönemlerde, Türkiye’de ideolojik ayrımlaşma ve kutuplaşmanın hat safhada olduğu dönemlerdi. Steve’e ideolojik görüşünün ne olduğunu sorduğumda, yanıtı ‘ne olduğumu değil, ama neye karşı olduğumu söyleyeyim istersen’ oldu. Böyle davranıldığında daha geniş bir insan kitlesiyle duygudaş olunabileceğini keşfettim. ‘Haksızlığa karşıyım, adaletsizliğe karşıyım, tahakküme karşıyım’ dediğinizde, sağcısıyla da, solcusuyla da aynı frekansta buluşabilirsiniz. Duygudaşlık ve hoşgörü ortamını daha kolay tesis edebilirsiniz. Ama ‘sömürüye karşıyım’ dediğinizde durum daha farklı olur ve ideolojik bir ton taşır söyledikleriniz ve çok önemli bir meseleyi darlaştırırınız. Uzun yıllar yazıştık kendisi ile. Japon Tarihi hocası olan Steve ile en son yazıştığımızda, 11 Eylül saldırılarından sonra yazdığı bir makalesini gönderdi. Yazısında özellikle ‘dikkat edelim, Pearl Harbour’dan sonra Japonlara yaptıklarımızı, 11 Eylül’den sonra Müslümanlara yapmayalım’ vurgusu son derece dikkatimi çekmiştir. İşte aydın üslubu, ya da entelektüel tavır budur. Aynı türden cesareti herkesten bekleyemezsiniz. Uzakta ancak son derece yakın hissettiğim dostlarımdan birisidir Steve Vlastos.”

Amerikan toplumunu “saf ve bazı şeylere düz mantıkla bakan bir toplum, ancak bir o kadar da organize bir toplum” olarak nitelendirir. Amerikan üniversite hayatını da son derece acımasız ve rekabetçi olarak nitelendirir. Orada, “Publish or perish” (yayın yap ya da yok ol) anlayışının insanları etik olmayan durumlara ittiğine de tanık olur. “Aşırı yarışmacılığın getirdiği paniklemenin bazı bilim insanlarını intihal gibi hoş olmayan tutum ve davranışlar içine itebildiğini” vurgular. Amerika’da oldukça olumlu şeyler edindiğini belirtir. Ancak 11 Eylül sonrasında Amerika’nın sergilediği tutumun kendisinde, Amerika’ya karşı bir soğukluk

yarattığını da vurgulamadan geçemez: “Amerikan toplumunun tümüne genellemek yanlış olur. Ancak onların samimiyetsiz, kibirli, kendinden başka ulusları küçümseyen, aşağılayan tavrı ve tutumunu çok tehlikeli görüyorum” der.

11. Avrupa Birliği, dinler arası diyalog, Irak, Ortadoğu ve terör

Siyasilerde, bazı toplumsal olguları, oyunlara çevirmek güdüsünün ağır bastığı görüşündedir. Avrupa Birliği, Kıbrıs ve PKK gibi konularda da aynı durum geçerlidir: “... Avrupa Birliği diye bir birliğin varlığına Avrupalıların bile inanmadığı bir dönemdeyiz. Bizi AB’ye almayacaklar, açık söylemek lazım. Bu da hiç önemli bir şey değil. AB’ye endeksli bir politika izlemek zaten çok yanlış” olduğu gerçeğini vurgular.

Büyük bir ülke olan Türkiye’nin çok daha farklı imkânları olduğunu, hatta yeri geldiğinde Türkiye’nin kendi kozlarını da oynayabileceğini düşünür: “AB’ye endeksli politikalar ve Avrupa’ya karşı sürekli ‘özürücü’ bir tutum içinde olmak beni hem itiyor, hem de rencide ediyor. ‘Avrupacı’ taraflar da, her sorunun sihirli çözümü AB üyeliğiymiş gibi çok yanıltıcı sunum içindeler. Ancak tam tersine içimize kapanalım türünden bir şey de söylemiyorum. Büyük bir ülke kendini şöyle bir tanımlamalı, kendisi üzerinde etraflıca bir düşünmeli. Amerika ya da AB, tahakküm eden bir özne var ve ben bu öznenin nesnesi haline gelmek istemiyorum. Örneğin eğitim ile ilgili bir şeyler yapılacaksa, AB kriterlerinin tahakkümü içinde değil, kendi toplumsal ihtiyaçlarımız göz önüne alınarak yapılmalıdır. Fakat bizde öylesi bir ikilem yaratılıyor ki, bunu tartışamazsınız, ya ‘muafiksınız’ ya ‘muhalifsiniz’ anlayışı son derece sınırlayıcı ve kısırlaştırıcı bir tutumdur... Yanlış, sığ, beceriksiz, samimiyetsiz tutumlar, anlamsız inatlaşmalar, bazen de rant elde etmeye yönelik tutum ve zihniyet toplumsal sorunları çözümsüzlüğe mahkûm ediyor.”

Terör ile ilgili olarak yaptığı saptamalar da dikkat çekicidir: “... Terör konusunda da benzer durum var. Terörün bir türü bitiyor, bir başka türü başlıyor. Bitiveren bir şey olduğuna göre, demek ki bitirilebiliyor. Ancak bir başkası bitmiyor, bu nasıl oluyor? Bunu geniş çerçevede düşünmek gerekir, ekonomik boyutları da dâhil. Terörde, cinayette vb. polisiye olaylarda bu iş sonuçta kimin işine yarıyor ona bakmak gerekir. Dar bir coğrafyadan değil, daha geniş bir açıdan. Ortadoğu’dan Amerika’ya, Rusya’ya, Çin’e kadar... Ancak objektif bir enformasyon akışı olmadığı için, değerlendirmeler de spekülasyondan öteye gitmiyor.”

Her konuda olduğu gibi demokrasi konusunda da samimiyetsizlikler olduğunu, ancak demokrasi üzerinden oynanan oyunların, hiç kimseye yarar getirmediğini de ekler. Bu bağlamda, Ortadoğu’da ve Irak’ta olan olaylar hiç de tesadüfi bir durum değildir: “... Burada olup bitenler Amerika’nın kendi uzun vadeli çıkarlarına yönelik hizmet etmesi için yapılan işler. Büyük Ortadoğu Projesi de bu amaca yönelik bir proje. Bazıları için fiktif gelebilir. Ama unutulmamalı ki bu projenin sahibi somut olarak da Ortadoğu’da bulunan bir dünya gücü. Bunu yapabilmek içinde ‘Zor+Rıza’ ikisini bir arada kullanıyor. ‘Zor’ zaten Ortadoğu’daki fiili durumu ifade ediyor. Öte yandan razı gelmenizi sağlamak için de din faktörünü, ekonomik faktörleri, etnik faktörleri, terörü kullanıyor. Bütün bunlar büyük bir oyunun parçası. Eğer terör ‘stratejik ortağını’ zora düşürecek bir durum ise, baştan önlemini alman gerekir. Bir de bunu yapan, son dönemde terörden en büyük darbeyi almış bir ülke. Ortadoğu’daki varlığını da büyük ölçüde teröre bağlıyor. Ancak aynı ülke kalkıp teröre hoşgörü ile bakıyor. Kendisi terör gerekçesi ile Ortadoğu’ya geliyor. Terörden zarar gören Türkiye, terör gerekçesi ile Kuzey Irak’a gelirim dediğinde de, Amerika buna karşı çıkıyor. Bunda bir mantık bulmak mümkün değil.”

Amerika’nın, büyük ölçüde İslam dünyası üzerinden oynadığı, daha önce “yeşil kuşak” türünden oyunları, bunların devamı olarak Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ve bu bağlamda “kutsal din devleti” kurmak, bu devletin başına bir halife getirmek gibi projeleri, “bir kurgu da olsa somut temelleri olan bir çıkar ilişkisi olarak” nitelendirir. Bu bağlamda Avrupa’nın tutumu ile Amerika’nın tutumlarının birbirinden farklı olduğunu vurgular: “Kendi içinde çatışmaların, tartışmaların yaşandığı Avrupa’nın tutumu tamamen farklı bir tutum. Avrupa’nın tutumu Müslümanlığı dışlayan, mahkûm eden bir tutumdur. Her şeyde kendilerini İslam’ın üzerinden meşrulaştırmaya çalıştıkları bir tutum. Danimarka’dan Fransa’ya, Belçika’dan Vatikan’a varıncaya kadar bu ortak tutumu görürsünüz. Ortadoğu’yu başında halifenin bulunduğu bir İslami yapıya dönüştürseniz, o zaman Haçlı Seferleri’ni başlatacak bir alt yapıyı da oluşturmuş olursunuz. Dinler arası diyalogda önemli bir boyut var. O da, diyalog adı altında kendine tabi kılmak. Her şey kendilerinin güdümünde olsun istiyorlar.”

Bazı Avrupa ülkelerinin alışkanlık haline getirdiği “Karikatür Krizlerini”, Papa’nın provokatif tutum, davranış ve açıklamalarını, Türkiye’ye geldiğinde Fener Rum Patriği’ni ziyareti ve “ekümenlik” gibi açıklamaları, “... bir planın parçası” olarak görür. Avrupa ülkelerinin, tarihin derinliklerinden bugüne kadar uzanan, kendi içlerindeki birçok çelişki ve

dinsel çatışmaya rağmen, İslam dünyasına yönelik konularda ortak tutum sergilemelerine, “ortak düşman birleştirir...” nitelemesi ile etkili bir şekilde açıklık getirir.

Sosyal bilimlerde “niyet edilmemiş sonuçların” sıklıkla karşılaşılabilen bir durum olduğuna vurgu yapar. Dünyanın farklı coğrafyalarında faaliyet göstermekte olan, Fethullah Gülen Cemaati'nin kontrolündeki Türk Okulları'nı da, böylesi türden, diyalektik sonuçlar doğurabilecek yapılanmalar olarak nitelendirir: “Türkler o kadar da saf insanlar değil. Bir Habeş atasözünde olduğu gibi, ‘efendinin önünde eğilirken, aynı zamanda da yellenmek’ gibi Türklerin de kendi taktikleri var. Herkes herkesi nasıl kullanabilirim türünden bir ilişki başladığında, taktik kabiliyeti daha fazla olan ön plana geçecektir. Terside olabilir, bunun bir garantisi yok... Türkler de aptal değil, CIA de aptal değil. Bu süreçlerde açık uçlu bir durum var. Günümüzde sıkça yaşandığı gibi bakıyorsunuz, dostlar düşman, düşmanlar dost oluyor: Rusya-Çin örneğinde olduğu gibi. Amerika’da artık gittikçe güçsüzleşmeye başladı, mesela şu an dünyanın en büyük bütçe açığına sahip olan ülkesi konumunda.”

12. Türban

Türbanı her şeyden önce bir kadın-erkek algılaması sorunu olarak görür. O'nun söyleminde türban öncelikli olarak, başörtüsü ve özgürlük sorunu olmaktan çok, erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü sorunudur. Bu bağlamda, “bu tahakkümü meşrulaştıran dini bir söylem var. İşin bam teli burasıdır. Genellikle ataerkil karakterde olan din dogmadır ve dini tartışamayız, bunu yapmak rencide eder insanları. Buradan gelen bir durum var... Bunları Neşe Düzel ile yaptığım bir sohbetimde de söyledim... Bunun özgürlükle çok doğrudan bir alakası yoktur. Çene altından bağlamak da sorunu çözmez. Ben, ‘çene altından bağlayarak okula girsin’ diyenler ile ‘açık girsin’ diyenler arasında hiçbir fark göremiyorum. Bu özgürlük ise eğer koşulu yoktur. Bu durum bir çelişki yaratıyor. Kimse bana ya da size sakalınız ile ya da kravat takmadan gelemesiniz demiyor. Kamusal düzeni rencide etmeden ve genel ahlaka ters düşmeden istediği gibi giyinebilmeli reşit olan insanlar. Ama bir insanın giyimi yüzünden, eğitim hakkının engellenmesi de beni rahatsız eder. Ancak özgürlükçü diyebilmem için bir insanın bu konu ile ilgili olarak her alandaki tutarlılığına bakarım. Burada özgürlükçü, bir başka konuda yasakçı, başka bir konuda ise biraz daha az yasakçı olmak tutarlı bir tutum değildir ve inandırıcılığı olmaz. İş siyasi bir sembol haline dönüştürürseniz, bu iş siyasi bir mücadeleye dönüşür. Bunun içinden çıkamazsınız.”

Konuya, kamu alanında “hizmet alan” ve “hizmet gören” ayrışması ile yaklaşılmasının da sorunu daha çözümsüz kılacağı düşüncesindedir. Laik bir toplumda bu çoğulculuğu sağlamanın çok zor olduğunu dile getirir: “Bu durumda, iki gün sonra karşılaşılabileceğiniz ‘ben inancımın gereği örtünmeden erkek öğrencilerin karşısına çıkmam’, ‘ben erkek hocadan ders almam’, ‘ben erkek doktora muayene olmam’ türünden içinden çıkılması çok zor, saçma sapan talepleri de beraberinde getirir. Dört yıl inançlı olacaksın, dört yıl sonra mezun olunca da inancını bir kenara bırakacaksın. Öyle şey olur mu? Bütün bunlar siyasi hesaplar ile ilgili şeyler. Yerel seçimlerin yaklaşmış olması ve yaşanan ekonomik kriz gibi nedenler yüzünden konu gündeme getiriliyor. Bu yanlış iktidar partisinin yanı sıra MHP’de yapıyor. Benim fakülteden hocam Tunca Toskay kendi ağzıyla söyledi ‘biz bunun hasadını toplayacağız’ diye. Bunlar çok yanlış şeyler.”

Türban ile ilgili yapılanları hem samimiyetsizlik, hem de o kadınlara yapılan saygısızlık olarak değerlendirir: “Üstüne abartılı olarak gidilmese ve siyasi malzeme yapılmıyorsa, her şey kendiliğinden çözüldü. Amerika’da bir olaya tanık oldum. Adam omzuna heybe gibi bir şey almış, bileğinde bir bileklik, sırtında kadife bir palto, tuhaf giyimli, Pakistanlı bir öğrenciyi andıran birisi, dikkatimi çekti. Öğrendim ki, tanınmış siyaset metodolojisi hocası, Michael S. Lewis-Beck imiş. Kimse kimsenin kılığıyla kıyafetiyle ilgilenmiyor, ne ürettiğine bakıyor. Olması gereken de bu. Bizde ise herkes birbirini kandırıyor. İkiyüzlü davranıp, her şeyi kendi işine geldiği gibi anlamlandırıyor. Bunu sağcısı da yapıyor, solcusu da. Gençliğinde babam, o zamanın modası “L” şeklinde kalın bir favori bırakmıştı. Bazı arkadaşları ‘yahu sen solcu musun, Lenin’in L’si favori bırakmışsın’ diye eleştirmişler. Aradan biraz zaman geçmiş, babamı eleştirenlerden birisi de aynı “L” şeklinde favori bırakmış. Babam O’na ‘sen de solcu olmuşsun’ diye takıldığında verdiği yanıt, ‘yok benimkisi lailaheillallah’ın L’sidir’ olmuş.”

İktidara gelen partilerin türban konusunda sergilediği tutum ile ilgili olarak: “Her bir parça bütüne özdeşleştiriyor kendini. İktidara geldiğinde de toplumu kendi tasarladığı gibi inşa etmeye kalkıyor. Yanlışlık burada. Hâlbuki bilinmeli ki iktidar beş seneliktir ve geçicidir. Halk teveccüh gösterirse bunun ikincisi olur, üçüncüsü olur. Yapılacak şeyleri de bu gerçeği dikkate alarak yapmak gerekir. Toplumun tamamını dikkate almak gerekir.”

13. Kitaplarından bazıları

13.1. Siyaset Demokrasi ve Kimlik

İlk Baskısı 1998 yılında, Bursa’da, Asa Kitabevi tarafından yayınlanan bu kitap, Sarıbay’ın, daha önce farklı yerlerde yayınlanmış, belirli konulardaki makalelerinin bir koleksiyonun niteliğindedir. Eserde yer alan makalelerde değinilen başlıca konular arasında siyaset, seçimler, din, demokrasi, özgürlük, ordu ve siyaset, üniversite-siyaset, siyasi partiler, sivil toplum, devlet, hukuk, kent ve modernleşme, küreselleşme, aydın, İslam, Fethullah Gülen gibi konular sayılabilir (Sarıbay, 1998).

13.2. Bir Politikbilim Perspektifi

Bu kitap yazarın, çok yakın arkadaşı ve kendisinin “... hayatta sır vereceğim ilk kişi...” (Özcan, 2005) olarak tanımladığı Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün ile birlikte kaleme aldığı bir çalışmadır. Bu çalışmanın ilk baskısı da yine 1998 yılında, Asa Kitabevi tarafından yayınlanmıştır. Büyük ölçüde bir “Siyaset Bilimine Giriş” kitabı niteliği taşıyan bu eser, sekiz ana bölüm ve bunların alt bölümlerinden oluşur: “Bir Eğitim Aracı Olarak Politikbilim, Politikbilimin Alanı, Politik Toplum ve Politikleşme, Politik’in Görünmeyen Yüzü-Kültürel Temeller, Politik’in Kültürel Sembolik İnşası, Bir Efsane Olarak Politika, Politikbilimde Alternatif Perspektifler, Politikbilimde Muhtemel Çalışma Konuları.”

Bu çalışmayı benzerlerinden farklı kılan, disiplinler arası bir bakış açısı ile hazırlanmış olmasıdır (Sarıbay & Öğün, 1998: 11). Kitabı benzerlerinden farklı kılan bir başka yön de “Siyaset Bilimi”, “Siyasal Bilim”, “Politika Bilimi” yerine bilinçli ve kasıtlı olarak, “Politikbilim” adının tercih edilmiş olmasıdır. Çalışmada “kültürel sembolik perspektif” daha ağır basar.

13.3. Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler

İlk baskısı 2001 yılında Alfa yayınları tarafından yayınlanmış olan eserin ana teması siyasi partilerdir (Sarıbay, 2001). “Siyasi parti” yerine “politik parti” kavramının tercih edildiği eserde, toplumsal bir olgu olan siyasi parti konusu etraflıca incelenmiştir. Özellikle siyasi parti tanımı, siyasi partilerin tarihsel ve toplumsal temelleri, işlevleri, politik parti tipolojisi, parti örgütleri, parti sistemleri, Türkiye’de siyasi partiler, ...gibi başlıklar, çalışmada incelenen başlıca konular arasında sayılabilir.

13.4. Global Bir Bakışla Politik Sosyolojisi

Bu eserin ilk baskısı da yine Alfa Yayınları'ndan, 2000 yılında yayınlanmıştır. Siyaset olgusunun, kültürel-eleştirel bir bakış açısı ile irdelendiği çalışmada, politika, “kültürel bir inşa oluş süreci” olarak algılanıyor (Sarıbay, 2000). Yedi ana bölüm ve bunların alt açılımlarını içeren çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın teorik temellerine yer veriliyor. İkinci bölümde ise politik sosyolojinin Avrupa, Amerika ve Türkiye’de fikri temelleri üzerinde duruluyor. Üçüncü bölümde “politik kültür” olgusu irdelenirken, dördüncü bölüm “Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi” ismini taşıyor. Takip eden bölümlerde ise “Devlet-Sivil Toplum İlişkisi ve Politik Toplum”, “Politik Toplumun Aracı Olarak Partiler”, “Globalleşme ve Politik Değişim” başlıkları altında, siyaset sosyolojisinin temel konularına açıklık getirilmesi hedefleniyor.

13.5. Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme

Bu eserin ilk baskısı 2004 yılında, Everest Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Globalleşme bağlamında politik ve kültürel sorunların irdelendiği eserde, çok boyutlu bir olgu ve açık uçlu bir süreç olarak değerlendirilen globalleşmenin teorik temellerinin ortaya konması hedeflenmiştir (Sarıbay, 2004-b). Çalışmada globalleşme olgusu ağırlıklı olarak kültür, modernite, medeniyetler çatışması, postmodern uluslaşma, İslam, kapitalizm, Oryantalizm, savaş ve demokrasi olguları ilişkisi bağlamında ele alınmıştır.

13.6. Global Toplumda Din ve Türkiye

“Global Toplumda Din ve Türkiye” adı altında okuyucu ile buluşturulan bu eserin ilk baskısı da yine bir önceki çalışma gibi, 2004 yılında, Everest Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Kitapta genel olarak global toplumda din, entelektüel, globalizm ve ulus-devlet, sivil toplum, global ağ toplumunda insan hakları gibi konular tartışılmaktadır. Bu kavramsal çerçeve ile ilintili olarak demokrasi-İslam ilişkisi ve bu bağlamda Türkiye deneyimi, AKP’nin politik kimliği, liderlik ve Tayyip Erdoğan, AB ve Türk aydını, 2004 yerel seçimleri gibi Türkiye ile ilgili güncel politik konular da çalışmada önemli bir yer tutar.

Çalışmada, 2004 yerel seçimleri, AKP’nin parti kimliği ve içinde bulunduğu paradoks, bu paradoksal süreçte AKP’yi bekleyen tehlikeler ve açmazlar, CHP’nin yaşadığı söylem yitimi süreci gibi konular, globalleşme realitesi ile ilintilendirilerek incelenmiştir. Karl Marks’ın “tarihi insanlar yapar ama kendilerine verili koşullar içinde” saptamasına atıfta

bulunarak, “politikayı partiler yapar ama globalizmin verili koşulları içinde” çıkarsamasında bulunan Sarıbay, AKP’yi “fırsatçı, gerçekçi ve politikasız politika gerçekleştirmede en yetenekli örgütlenme” olarak nitelendirir. AKP’ye yönelik değerlendirmelerinin yanı sıra CHP konusunda ortaya koyduğu saptamalar da son derece önemlidir. Kapitalizm ve bunun somut sonucu olan globalizmin yarattığı sorunlara ilgi göstermemesinin bedelini CHP ağır ödemiştir, ödemeye de devam etmektedir. CHP’nin yaşadığı bu söylem aşınmasının kendisi açısından yarattığı sonucun, “ekonomik politik ferasetinden kopmasının, ...onu kimliksiz ve ideolojisiz bir parti haline gelmesine yol açtığı” çarpıcı değerlendirmesinde bulunur (Sarıbay, 2004-a: 95–100).

Kitapta tartışılan bir diğer konu da “diyalog” konusunun demokratik yaşamdaki yeridir. Bu bağlamda ortaya konan önemli bir kavramlaştırma “diyalogik demokrasi” konusudur. Burada “diyalogik demokrasi” kavramı, İngiliz sosyologu Anthony Giddens’in tanımıyla “demokrasilerin demokratikleştirilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Sarıbay, 2004-a). Demokrasiyi, beraber yaşamının, o ana kadar hayal edilmiş en iyi tarzı olarak gören herkesin demokrasilerin demokratikleşmesine katkı yapmasını kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görür. Toplumsal yaşamında, “öteki” ile birlikte yaşamının “diyalog” ile mümkün olduğunu vurgular. Bu diyalog süreci ise fundamentalizmin her türüne karşı durmayı, ilişkide ötekinin kimliğine ve neliğine bakmamayı zorunlu kılar. Diyalog konusunu ise Rus düşünür Mikhail Bakhtin’in yaklaşımından yola çıkarak “diyaloji” kavramı ile kavramlaştırır. Bu bakış açısından yola çıkıldığında sona ermesinin, her şeyin de sonunu getireceği vurgulanan diyalogda “son söz”, “kesin yargı”, “tek yorum”, “tek görüş”, “nihai sonuç” yoktur (Sarıbay, 2004-a: 82).

13.7. Kamusal Alan, Diyalogik Demokrasi, Sivil İtiraz

Yazarın politikbilim alanında yazdığı ve daha önce farklı yerlerde yayımlanmış olan makalelerinin bir derlemesi niteliğinde olan, “Kamusal Alan, Diyalogik Demokrasi, Sivil İtiraz” isimli kitabı ise 2000 yılında Alfa Yayınları’ndan çıkmıştır. Kitapta ele alınan konular ağırlıklı olarak felsefi temele dayalı olarak ve politik teori bağlamında incelenmiştir. Demokrasi olgusu merkezinde kamusal alan, cumhuriyet, politik İslam, ordu, üniversite, devlet, hukuk, seçimler, cinsellik, Refah Partisi, laiklik gibi konular tartışılmıştır.

14. Üyesi olduğu mesleki kuruluşlar

1. Türk Sosyal Bilimler Derneği
2. Türk Sosyoloji Derneği
3. Türk Siyasi İlimler Derneği
4. Türk Demokrasi Vakfı
5. Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı
6. TÜBİTAK Beşeri Bilimler Yürütme Kurulu

Genel değerlendirme ve sonuç

Çalışmada, günümüz Türk siyaset sosyolojisinin en önemli isimlerinden biri olan, Ali Yaşar Sarıbay'ın hayatı, eserleri ve sosyoloji anlayışı betimleyici bir açıdan incelendi. Bu bağlamda araştırma kapsamında, günümüz Türk toplum ve siyaset yaşamında halen güncelliğini koruyan Türk Yüksek Öğretim Sistemi'nin açmazları, üniversiteler, üniversite gençliği ve türban, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, ABD ve Büyük Ortadoğu Projesi, dinler arası diyalog gibi konularda da Sarıbay'ın görüşlerine yer verildi.

Üretken bir sosyal bilimci olan Sarıbay, birçok mesleki kuruluşlarda önemli görevler ve roller üstlenmiştir. Samimi, içten, hoşgörülü, anlayışlı, kendisi ile barışık bir insandır. Çok sayıda esere imza atmış olan araştırmacının, araştırmanın sınırlılıkları nedeniyle, yalnızca bazı çalışmalarına ve seçilmiş yedi kitabının kısa içeriğine burada yer verilebilmiştir. Belirli aralıklarla ve kısa sayılmayacak sürelerde, Amerika'da araştırma yapma fırsatı da bulmuştur.

Araştırma hazırlanırken, özellikle yazarın kendi eserlerinden ve internet ortamında da yer bulmuş bazı görüşmelerinden yola çıkıldı. Bu ilk verilere dayanarak, ayrıntılı bir mülakat formu geliştirildi. Hazırlanan mülakat, Ali Yaşar Sarıbay ile halen görev yapmakta olduğu Uludağ Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde gerçekleştirildi. Araştırmanın temel veri kaynağını, dört saati bulan bu mülakatın verileri oluşturdu.

KAYNAKÇA:

ATEŞ, T. (Ed.) (2005), **Barış Köprüleri: Türk Okulları**, İstanbul: Da Yayınları.

BAŞKAN, F. (Ed.) (2005), **Küreselleşmenin Yüzleri**, İstanbul: Everest Yayınları.

DÜZEL, N. (2003), “Ali Yaşar Sarıbay: Türban İkinci Sınıflığın Kabulüdür”, **Radikal Gazetesi**, 17 Kasım 2003.

GÜNDEM, M. (2007), “Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay: CHP’nin Dayatmacılığı Tehlikeli bir Oyun”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 16 Temmuz 2007.

KEYMAN, E. F. & SARIBAY, A. Y. (2001), **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**, Ankara: Vadi Yayınları.

ÖZCAN, Z. (2005), “Akademisyen Münzevi Yaşamalı”, **Aksiyon Dergisi**, Sayı: 564, 26 Eylül 2005.

SARIBAY, A. Y. & KALAYCIOĞLU, E. (2007), **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, İstanbul: Alfa Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (2004-a), **Global Toplumda Din ve Türkiye**, İstanbul: Everest Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (2004-b), **Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme**, İstanbul: Everest Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (2001), **Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler**, İstanbul: Alfa Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (2001), **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, İstanbul: Alfa Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (2000), **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, İstanbul: Alfa Yayınları.

SARIBAY, A. Y. (1998), **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, Bursa: Asa Kitabevi.

SARIBAY, A. Y. & ÖĞÜN, S. S. (1998), **Bir Politikbilim Perspektifi**, İstanbul: Alfa Yayınları.

ZAMAN Gazetesi, (2002) “Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay: Politik Hayatımızda Figürler ve Fikirler”, **Zaman Gazetesi**, 6 Ekim 2002.

EK: Başlıca eserleri

Bazıları ortak çoğu bireysel olarak yazılmış ve yayınlanmış on beşten fazla kitabı vardır. Ayrıca, ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra sayısız ulusal ve uluslararası akademik toplantılara katılmıştır. Öte yandan birçok televizyon programının uzman konuğu olmuş, yerel ve ulusal basında çok sayıda söyleşisi yayınlanmıştır. Kitaplarının ve makalelerinin bazıları şöylece sıralanabilir:

A. Kitaplar

1. **Toplumun Mantığı: Mantıksal Bir Anlatı Olarak Sosyoloji**, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 2006.
2. **Küreselleşmenin Yüzleri** (Filiz Başkan, Fuat Keyman vd. ile ortak yazar)
3. **Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme**, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.
4. **Global Toplumda Din ve Türkiye**, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.
5. **Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, 3.b.
6. **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, 3.b.
7. **Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
8. **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernite** (Ersin Kalaycıoğlu ile ortak editör), İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
9. **Global/Yerel Eksende Türkiye** (Fuat Keyman ile ortak editör), Alfa Yayınları, 2000.
10. **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
11. **Politikbilim** (Süleyman Seyfi Ögün ile ortak yazar), İstanbul: Alfa Yayınları, 1999.
12. **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, Bursa: Asa Kitabevi, 1999.
13. **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam** (Fuat Keyman ile ortak editör), Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
14. **Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim** (Hasan Bülent Kahraman ve Fuat Keyman ile ortak yazar), İstanbul: Alfa Yayınları, 1994.
15. **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi** (Ersin Kalaycıoğlu ile ortak editör), İstanbul: Beta Yayınları, 1986
16. **Türkiye’de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: MSP Örnek Olayı**, İstanbul: Alan Yayınları, 1985.

B. Makalelerinden bazıları

1. “Hukuk ve Politika: Luhmann Sosyolojisi Bağlamında Bir Tartışma” (Baskıda) Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi, 2005
2. “Global Ağ Toplumunda Din”, Düşünen Siyaset, 19 (2004)
3. “Postmodern Kapitalizm Olarak Globalizm ve 1980’ler Türk Modernitesi” Liberalizm, Devlet, Hegemonya, (Derl. Fuat Keyman), İstanbul: Everest Yay., 2002 içinde.
4. “Sivil Toplum: Universitas mı, Societas mı?”, Sivil Toplum, 1 (2003)
5. “Postmodern Dinsel Anomi”, İslamiyat, 4 (2002)
6. “Globalleşmenin Türk Politik Hayatı Üzerine Etkileri”, Globalleşme, İslam Dünyası ve Türkiye (Derl. : Mehmet Aydın), İstanbul: İSAV Yay., 2000 içinde
7. “Cumhuriyetçilik, Kamusal Alan ve Politik İslam: Türk Modernitesi Üzerine Yeniden Düşünmek”, Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış, Cilt 1, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını, 1999 içinde.

8. “Yirmibirinci Yüzyıla Doğru Global Kapitalizm, Oryantalizm, Yerlilik” *Cogito*, 21 (1999)
9. “The Place and the Future of Secularism in Turkey”, *Zeitschrift für Türkeistudien*, 1 (1993)
10. “Türk Siyasal Kültürünün Yeni Bir Sembolü: Sivil Toplum”, *Birikim*, 38/39 (1992)
11. “Cumhuriyet, Devlet ve Toplum”, *Türkiye Günlüğü*, 20 (1992)
12. “Yurttaşlık ve Katılcı Demokrasi”, *Birikim*, 32 (1991)
13. “The Democratic Party, 1946-1960”, *Political Parties and Democracy in Turkey* (Editors : Metin Heper and Jacob Landau) , London : I.B.Tauris, 1991 içinde.
14. “Der Einfluß der Religion auf die Türkische Gesellschaft und ihre rolle in politischen Leben”, *Die Turkei Im Umbruch* (Editors: Halil Özak und Yıldırım Dağyeli) içinde, Frankfurt: Dağyeli Verlag, 1989.
15. “Religion in Contemporary Turkish Society and Polity”, *Current Turkish Thought*, 58 (1986).
16. “Die Nationale Heilspartei”, *Islam und Politik in der Turkei*, (Editors: Jochan Blaschke und Martin von Bruinessen), Berlin: Express Edition, 1985 içinde.